

biologische archeologie & landschapsreconstructie

Graven in de Kempen

14.000 jaar vegetatiegeschiedenis van de Liereman in beeld

Frederike Verbruggen

Provincie
Antwerpen

DE KEMPEN

ZANDGEBIED IN VL EN NL

ZAND VS. ORGANISCH MATERIAAL

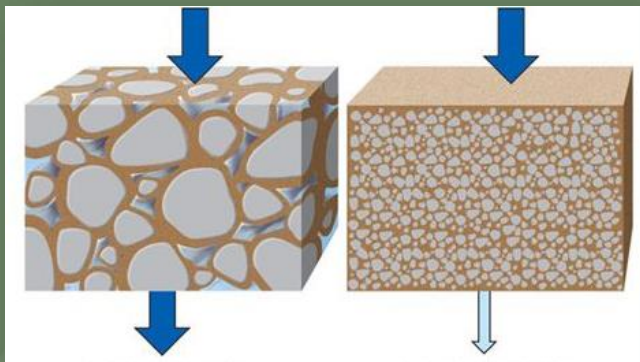
CONSERVERINGSPROBLEMEN?

conservering onverkoold, organisch materiaal
is vaak slecht in zandgrond

natuurlijk

permeabel, dus zuurstof, dus afbraak

© Ton Mooy

www.biax.nl

LANDSCHAP DE LIEREMAN

BOS, HEIDE, GRASLAND, ZANDRUGGEN EN –DUINEN, VENNEN ETC. ETC.

© Natuurpunt

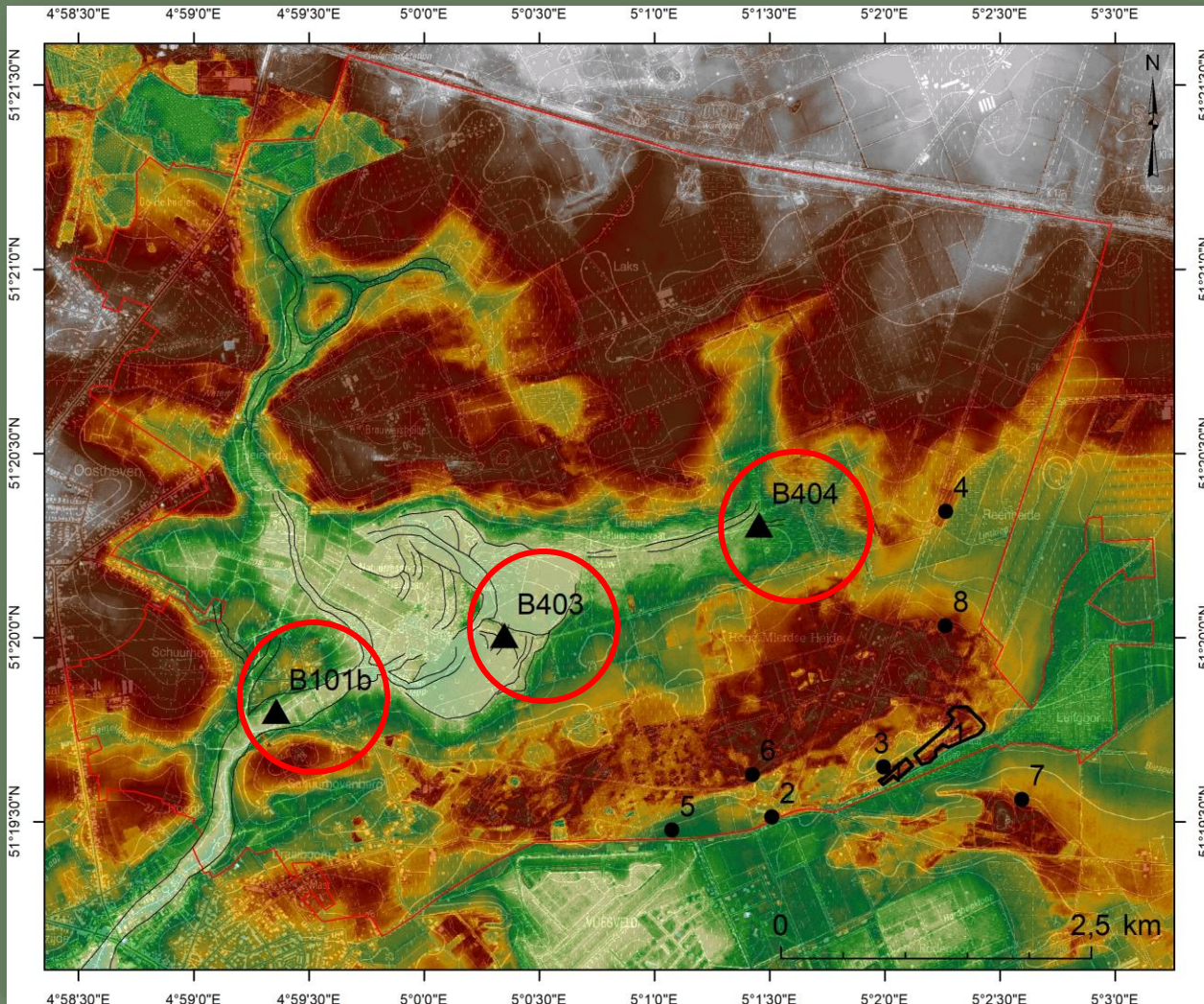

© Effenpad.be

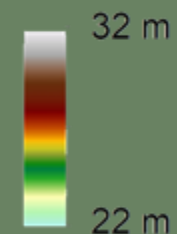
www.biax.nl

DE LIEREMANDEPRESSIE

EEN LANDSCHAPPELIJKE LAAGTE TUSSEN HOGE DEKZANDRUGGEN

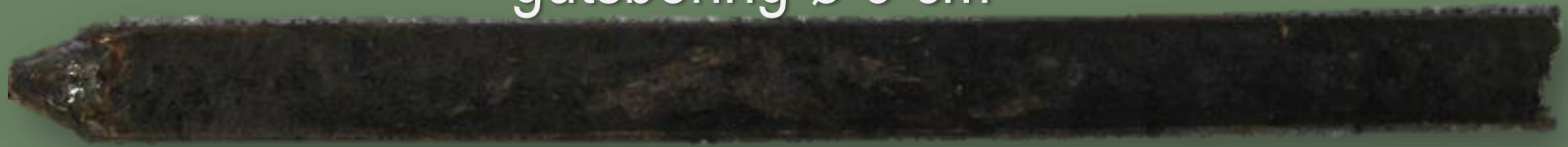
Elevation (mTAW)

VEEN UIT 3 BORINGEN

PALYNOLOGISCHE RESTEN EN MACRORESTEN

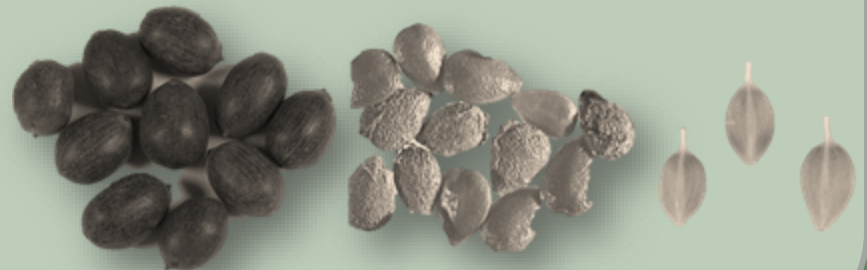
gutsboring $\varnothing$ 6 cm

Pollen, sporen en NPP's
tientallen micrometers

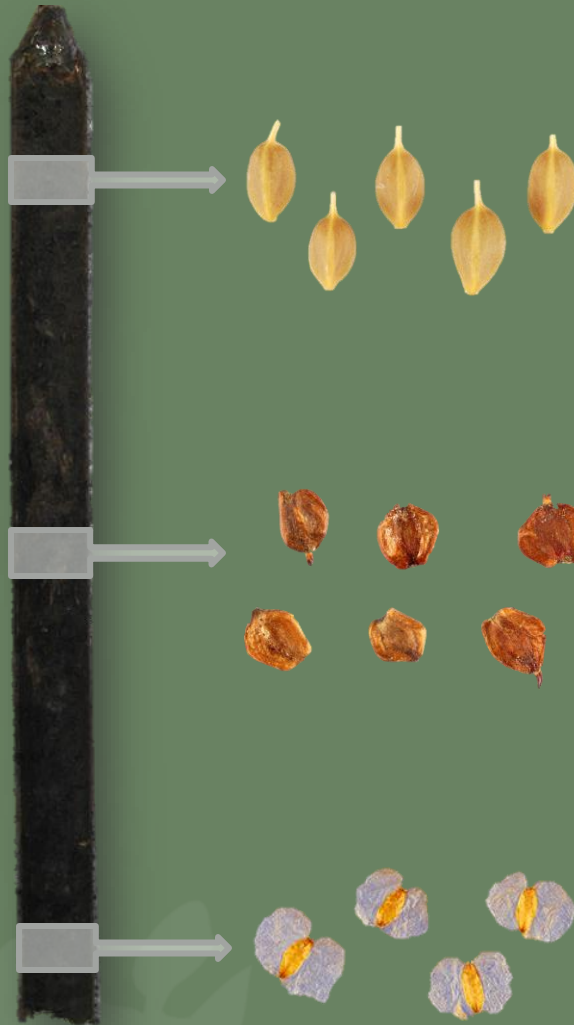

Macroresten
millimeter(s)

TIJDSKADER

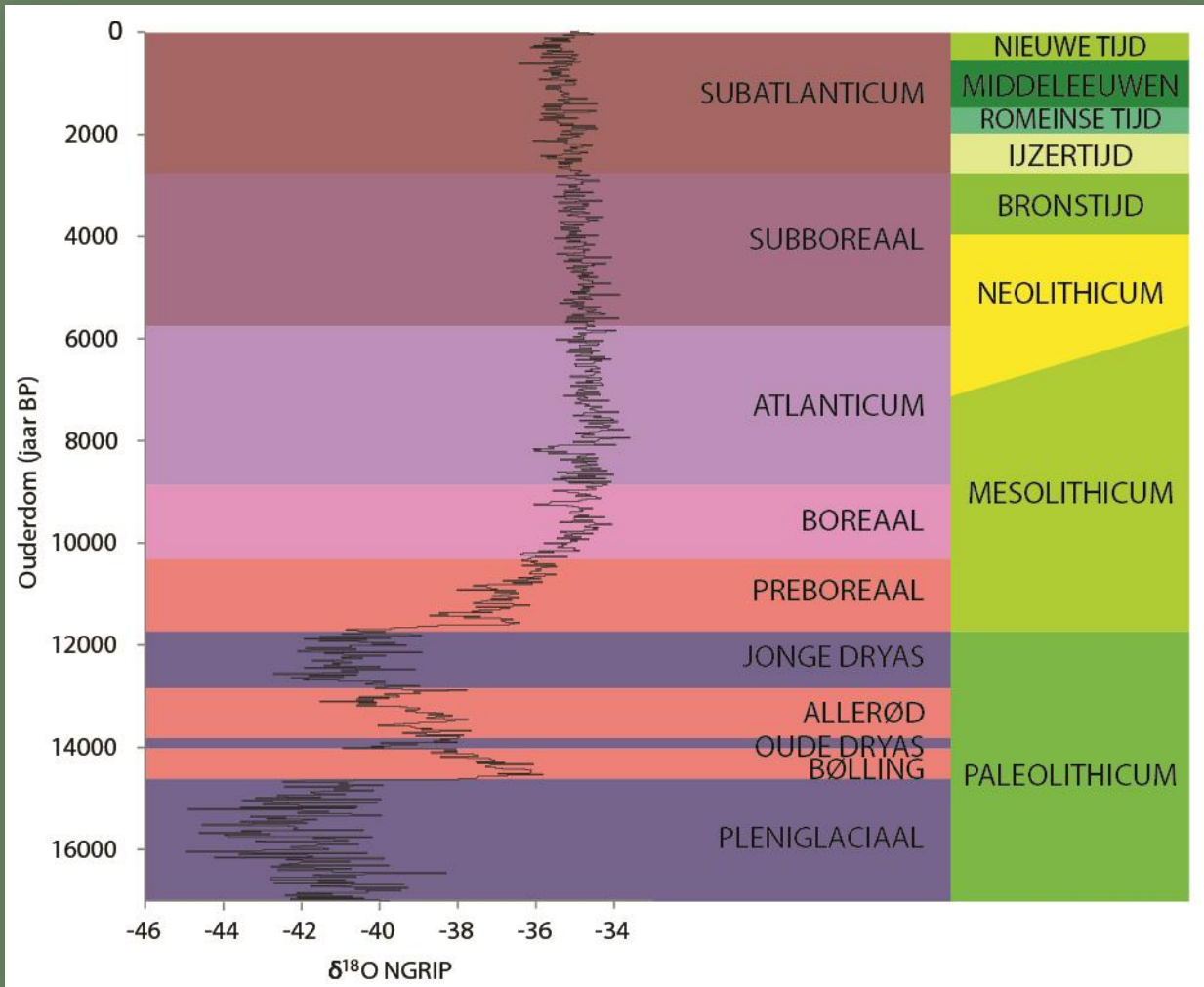
¹⁴C-DATERINGEN

¹⁴C-
datering
en

TIJDSKADER

¹⁴C-DATERINGEN

holoceen

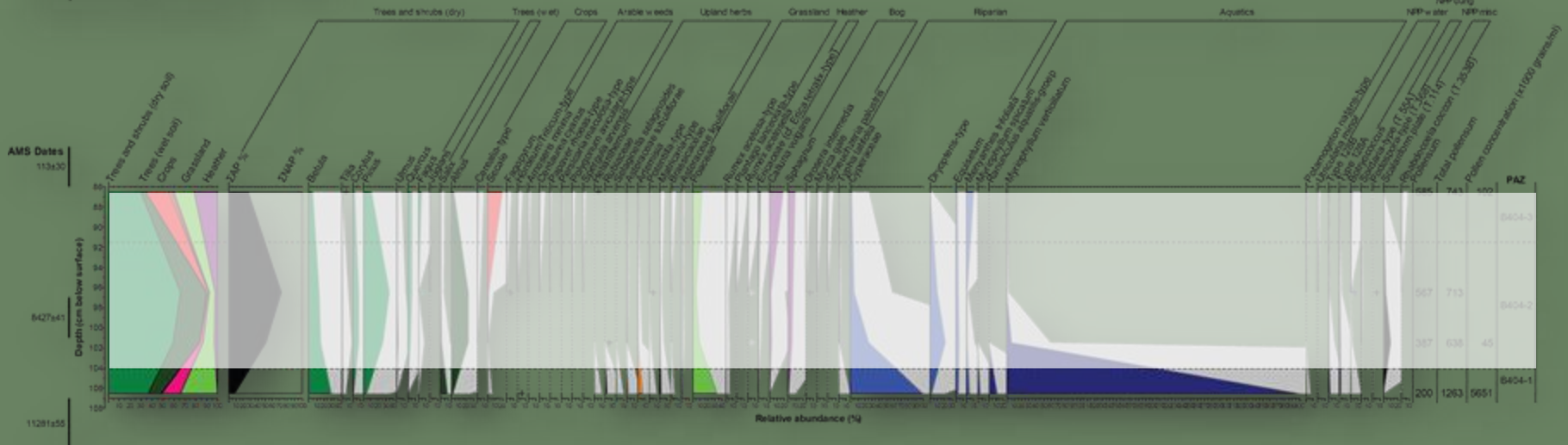
West ↑
laat glaciaal
Cent. Oost

ALLERØD (OOSTELIJKE BORING)

PALYNOLOGIE

Microfossil diagram De Liereman, Belgium
Peat sequence B404, selected taxa

↑
berk

↑
grassen
zeggen
biezen

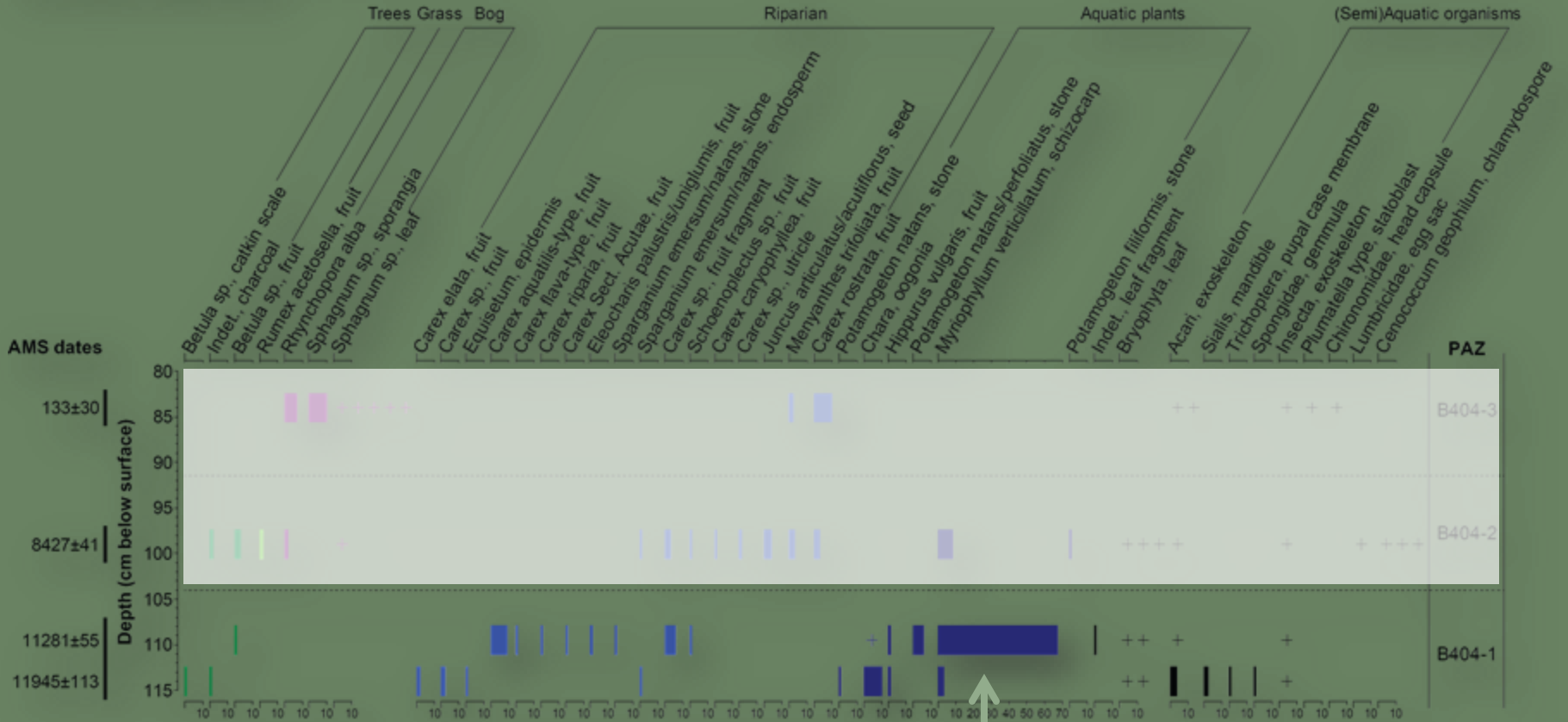
↑
kransvederkruid

ALLERØD (OOSTELIJKE BORING)

MACRORESTEN

Macrofossil diagram De Liereman, Belgium

Peat sequence B404, all taxa

berk

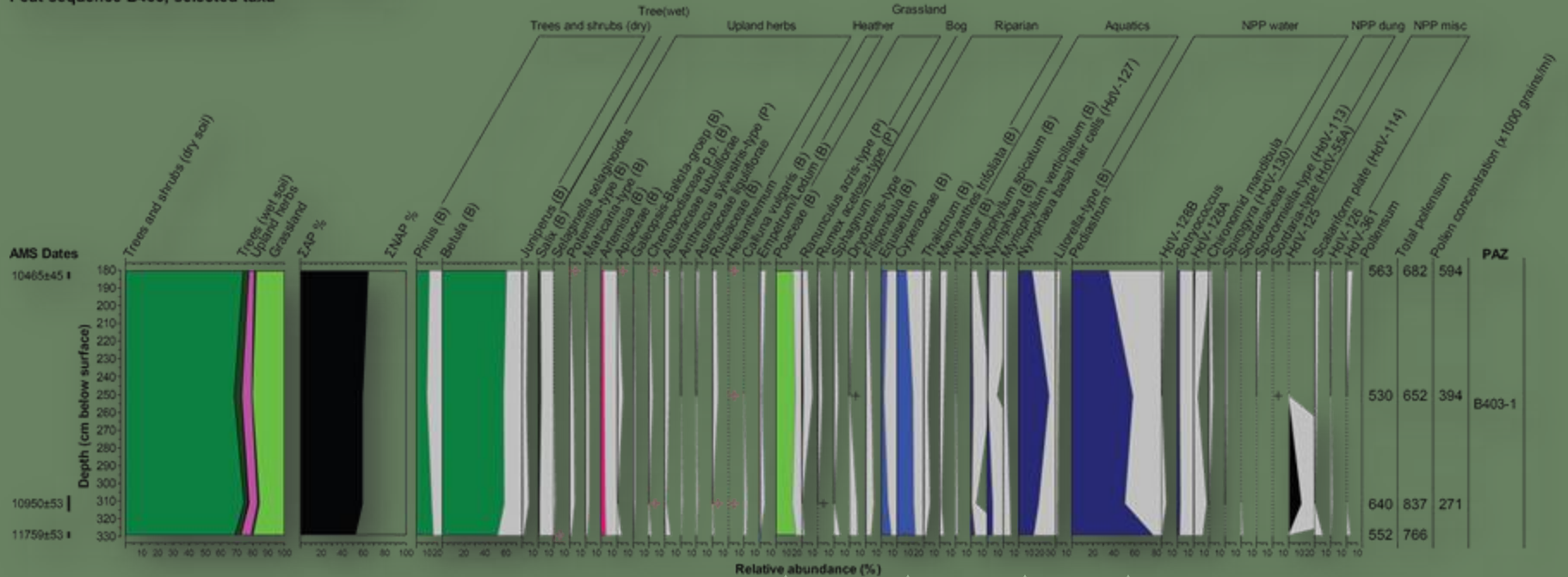
zeggen
biezen

kransvederkruid

ALLERØD (CENTRALE BORING)

PALYNOLOGIE

Microfossil diagram De Liereman, Belgium
Peat sequence B403, selected taxa

↑ berk
↑ grassen
↑ zeggen
↑ water-
↑ biezen
↑ lelie

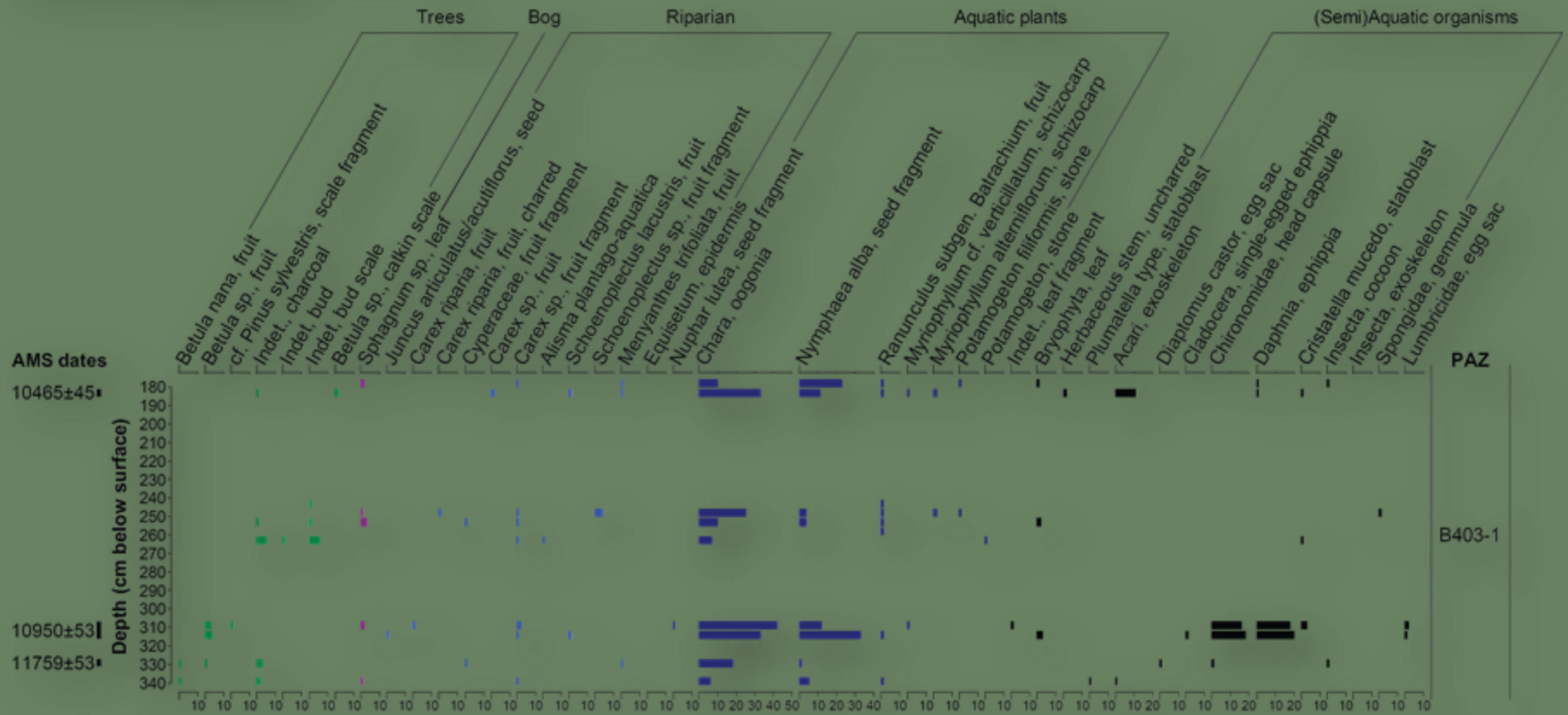
Pediastrum

Analysis: F. Verbruggen (BIAx Consult)

ALLERØD (CENTRALE BORING)

MACRORESTEN

Macrofossil diagram De Liereman, Belgium
Peat sequence B403, all taxa

Analysis: F. Verbruggen, M. Ubiak-Martens (BIAX Consult)

(dwerg)berk

kranswieren

waterlelie

aquatische dieren

DE LIEREMAN IN HET ALLERØD

13.800 – 12.800 CAL BP

© Gerrit Schepers

© Provincie Antwerpen, Dienst Ergoed, tekening: André Detloff

www.biax.nl

VIRTUELE LANDSCHAPSRECONSTRUCTIE

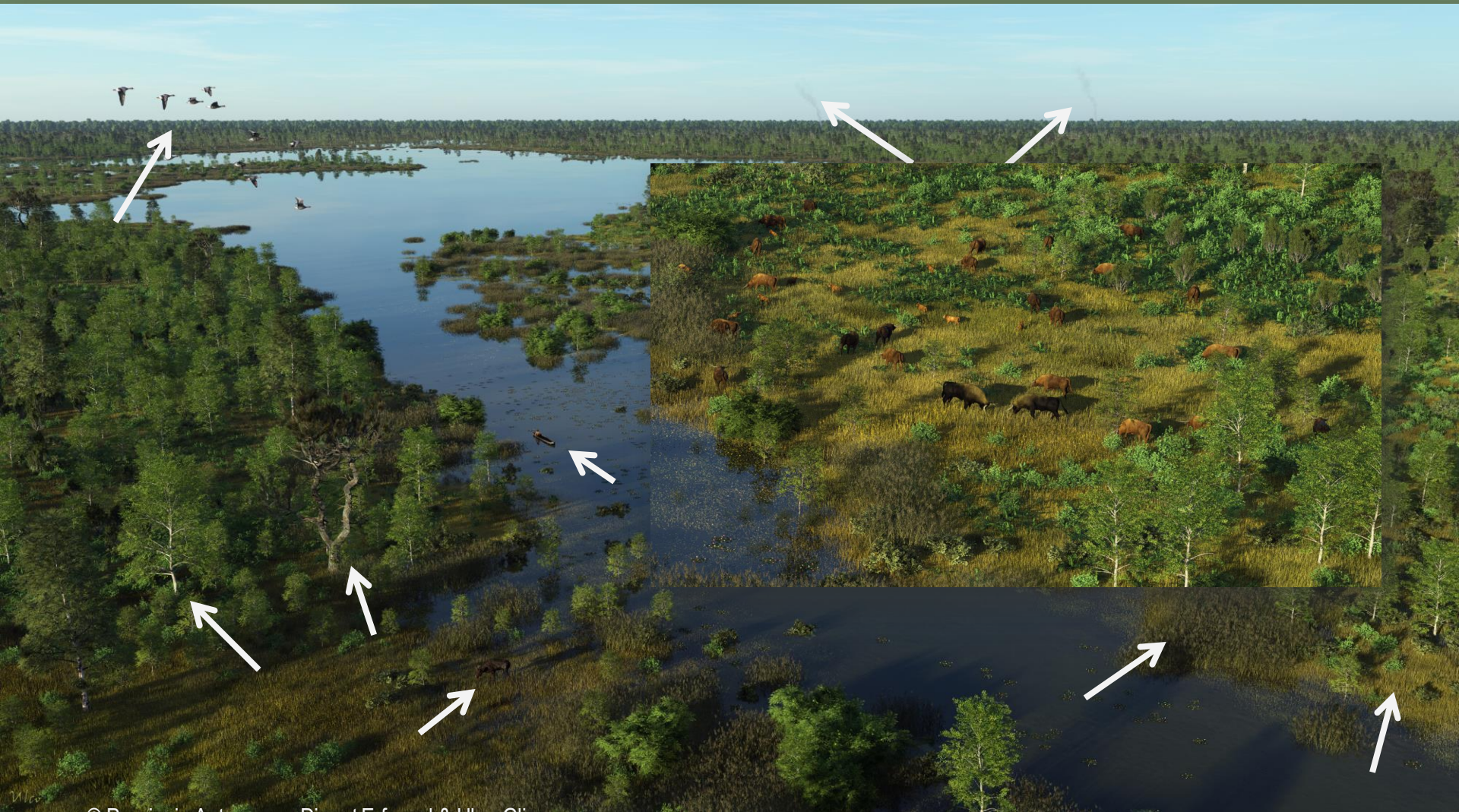
DOOR ULCO GLIMMERVEEN

Liereman depressie 4023x2605m

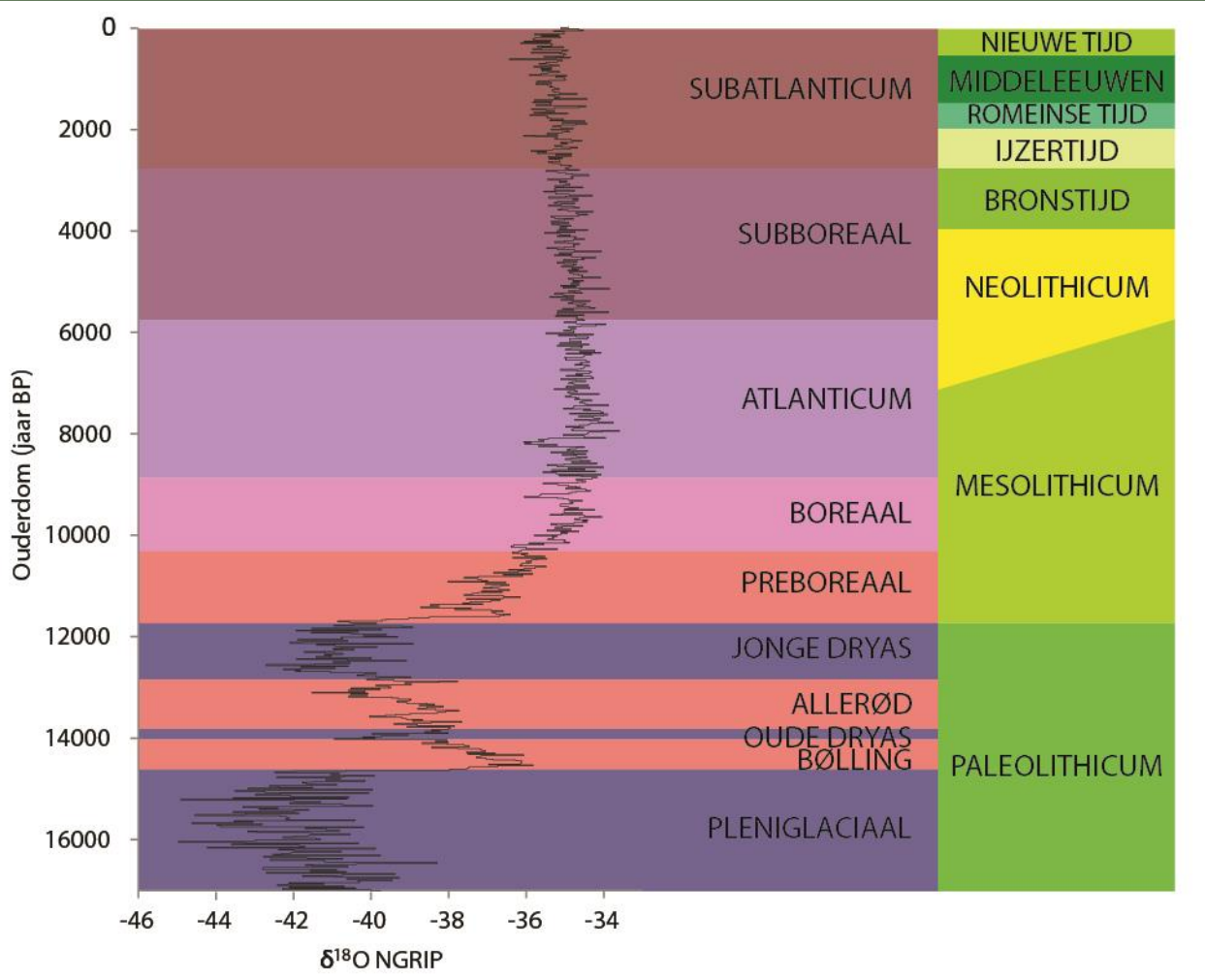
DE LIEREMAN IN HET ALLERØD

13.800 – 12.800 CAL BP

HOLOCEEN

WESTELIJKE BORING

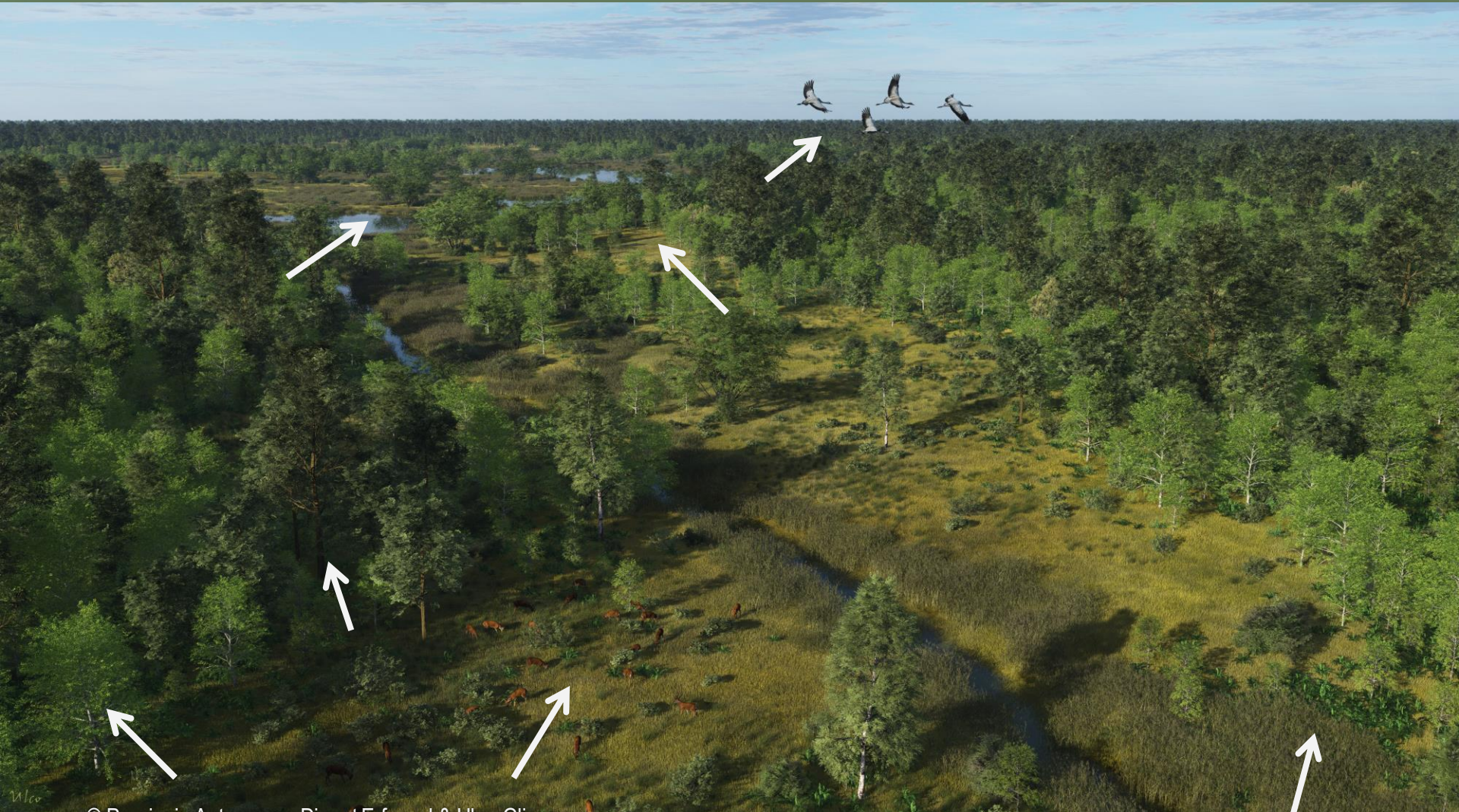
West

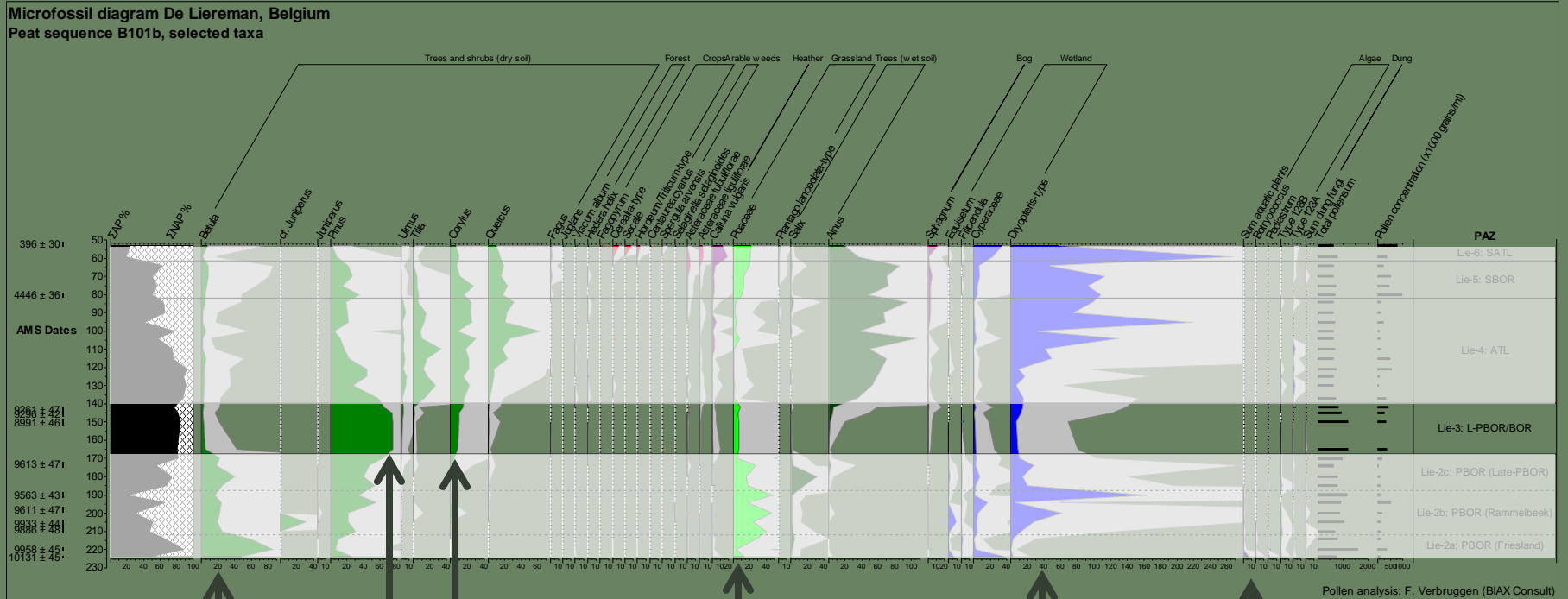
DE LIEREMAN IN HET PREBOREAAL

11.900 – 10.270 CAL BP

BOREAAL (WESTELIJKE BORING)

PALYNOLOGIE

berk den hazelaar

grassen

varens

verlanding &

droger

evapotranspiratie gedurende het gehele jaar

BOREAAL (WESTELIJKE BORING)

... EN AL DIE DENNENBOMEN...

HOME > NIEUWS > BINNENLAND

Naaldbossen moeten wijken voor ons kraantjeswater

11/07/2018 om 07:35 door Anton Goegebeur

8°C 34km -1,48%

Foto: Natuurpunt

MEEST RECENT · MEEST GELEZEN

1. VERKIEZINGEN. Greenpeace parodieert ve...
2. De droom van PVDA is de nachtmerrie van...
3. 🇨🇭 Komt legionella uit 'dood punt' in koelto...
4. Ene middenvakrijder dubbel zo zwaar bebo...
5. Man die wieldop wou oprapen op snelweg d...

[Volledig overzicht >](#)

dS
Audio

De podcasts van
De Standaard

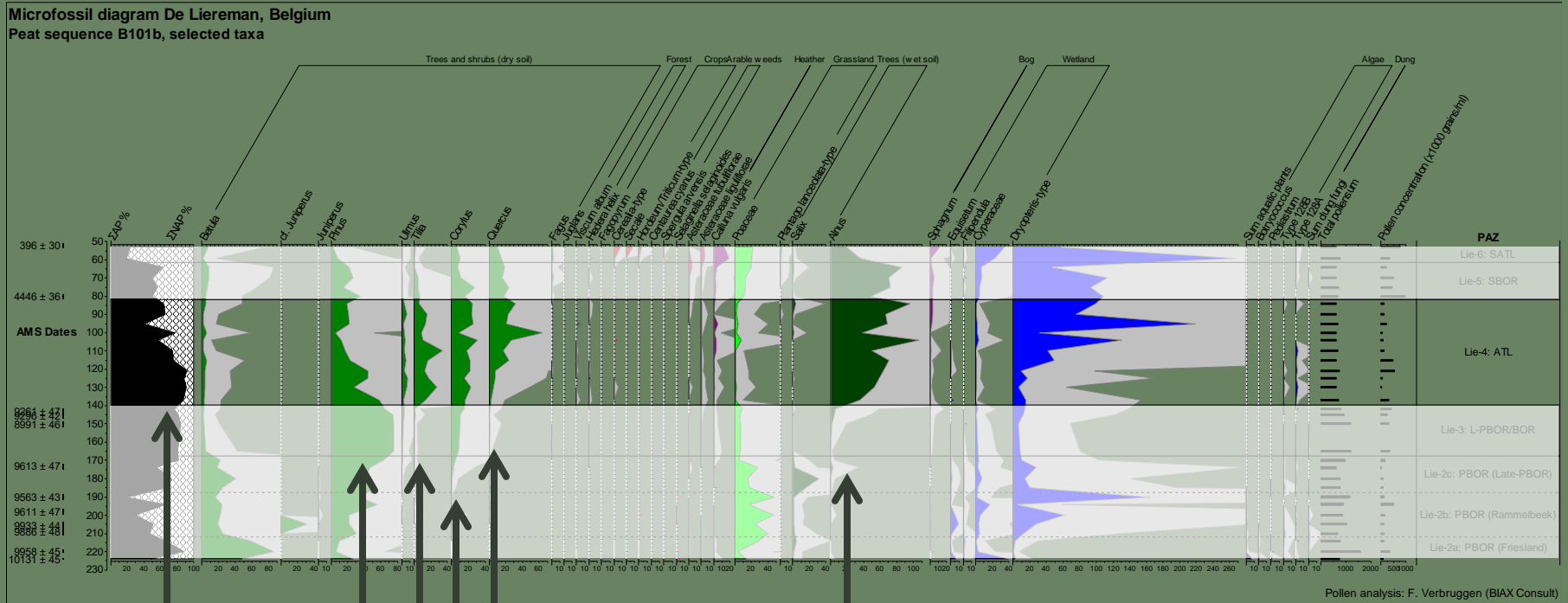
DE LIEREMAN IN HET BOREAAL

10.270 – 8.900 CAL BP

ATLANTICUM (WESTELIJKE BORING)

PALYNOLOGIE

kruidpollen

den

eik

hazelaar

linde

grasser

els

varens

DE LIEREMAN IN HET ATLANTICUM

8.900 – 5.700 CAL BP

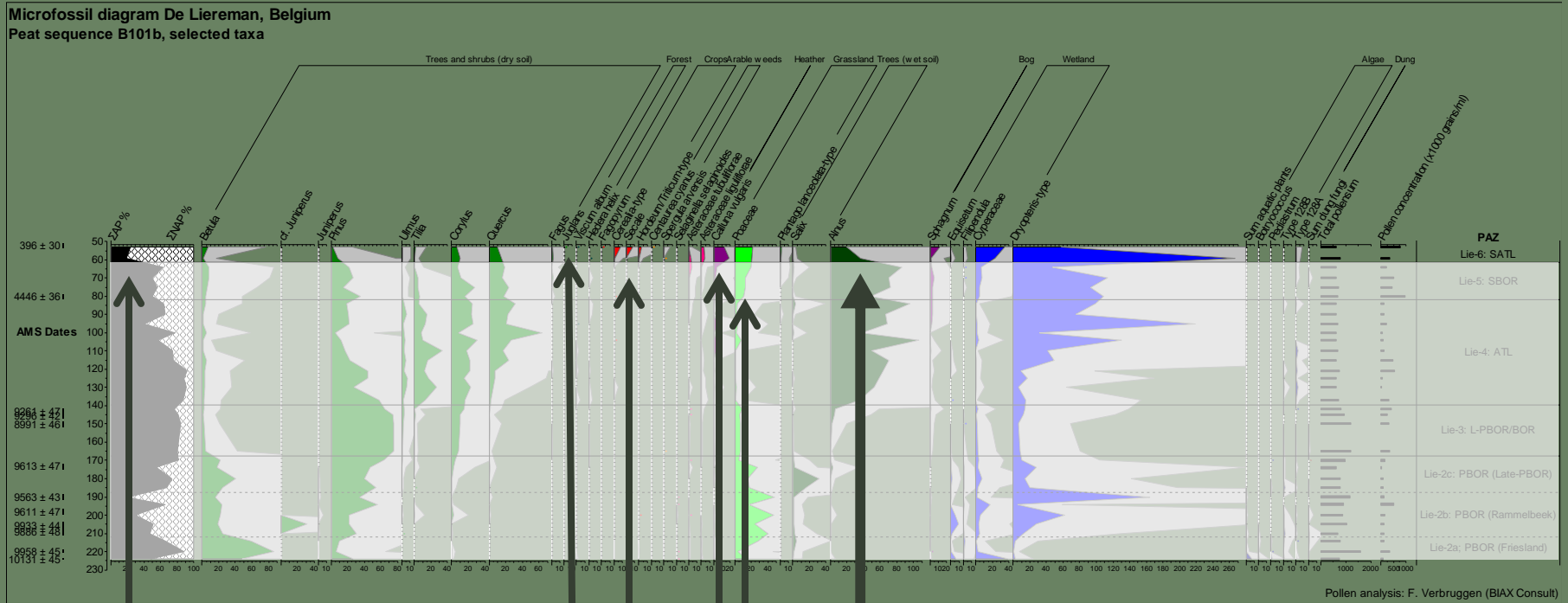

SUBATLANTICUM (WESTELIJKE BORING)

PALYNOLOGIE

walnoot granen grasland
verschraling?

landschap
nog verder
open

menselijke invloed zeer duidelijk

SUBATLANTICUM (WESTELIJKE BORING)

FERRARISKAART 1777

© Koninklijke Bibliotheek van België

‘de Hooge Heyde’, ‘Heydkant’ en ‘Heyhof’ www.biax.nl

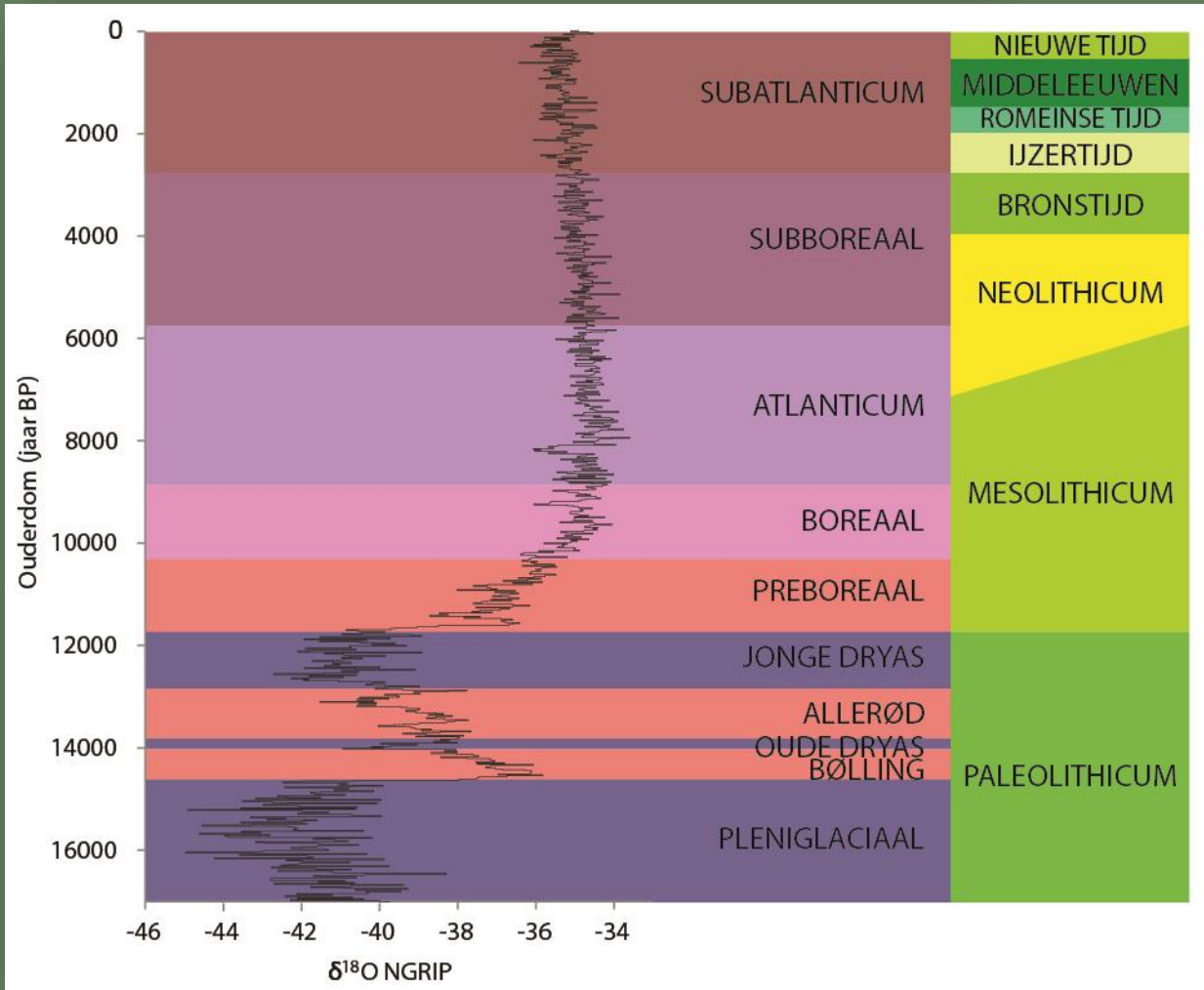
DE LIEREMAN VANAF DE LATE MIDDELEEUWEN

500 CAL BP

TIJDSKADER

¹⁴C-DATERINGEN

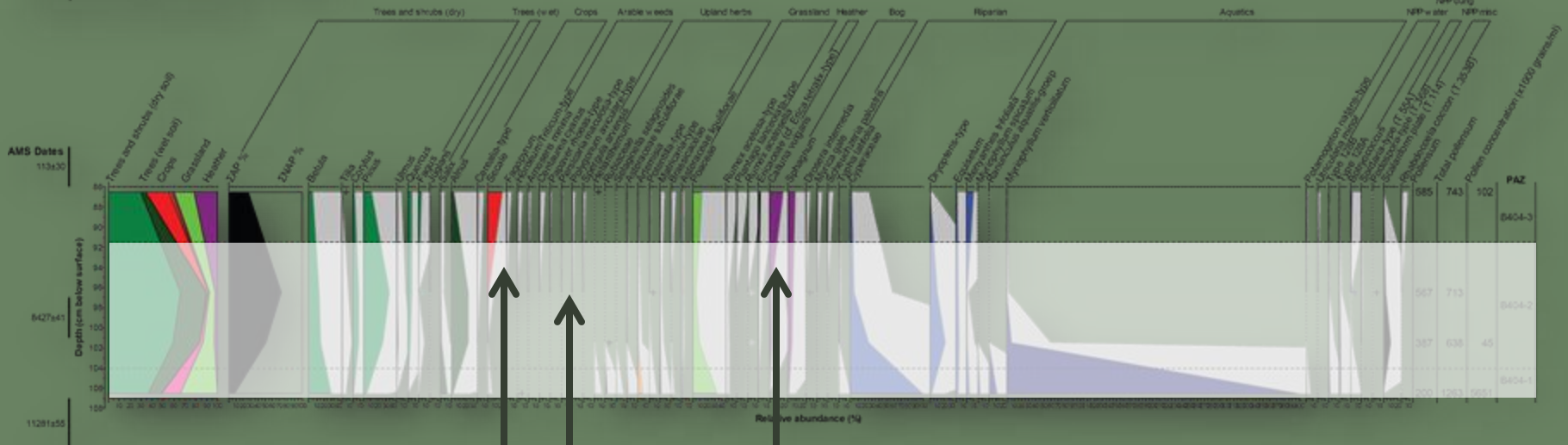

Oost

NIEUWE TIJD (OOSTELIJKE BORING)

PALYNOLOGIE

Microfossil diagram De Liereman, Belgium
Peat sequence B404, selected taxa

rogge/boekweit

struikhei/veenmos

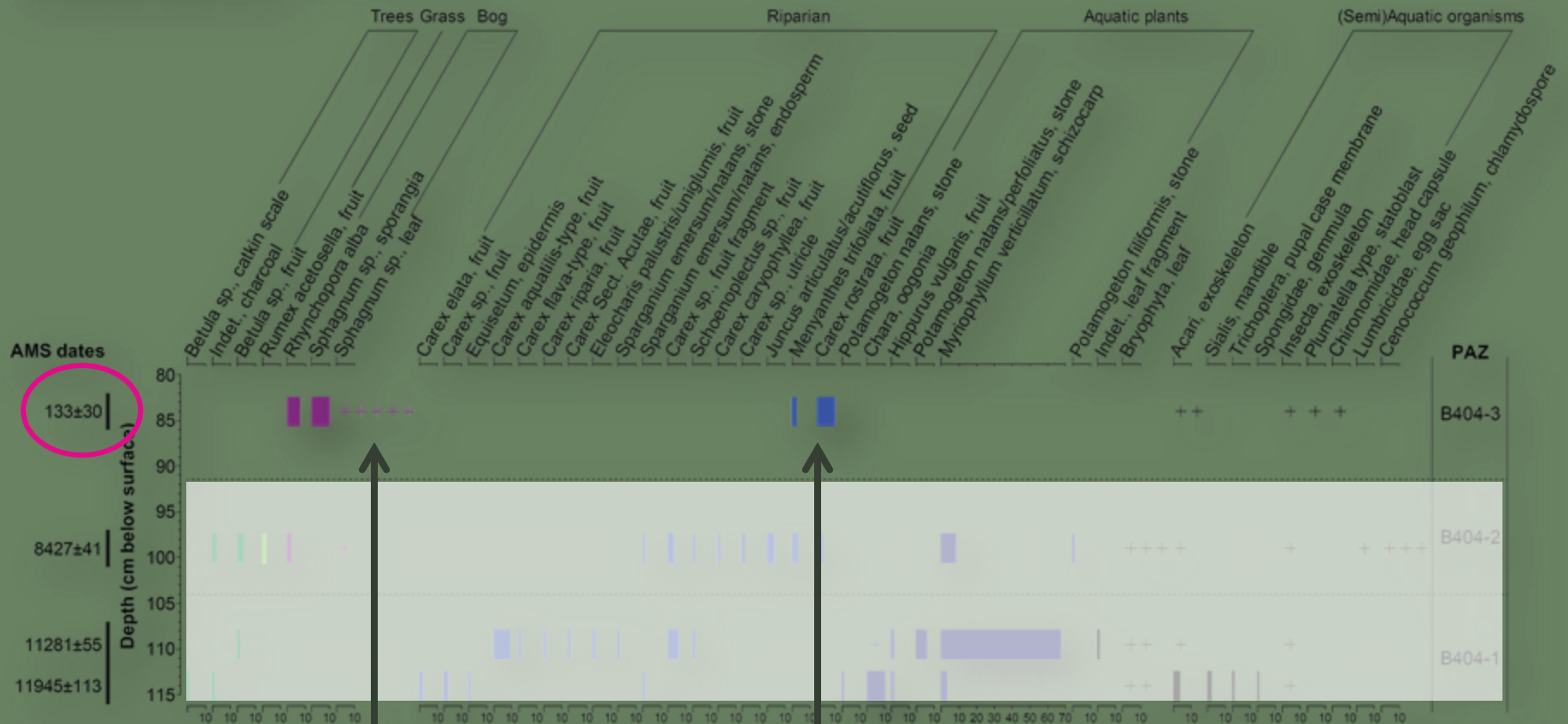
akkeronkruiden (o.a. korenbloem, korensla)

NIEUWE TIJD (OOSTELIJKE BORING)

MACRORESTEN

Macrofossil diagram De Liereman, Belgium

Peat sequence B404, all taxa

Analysis: F. Verbruggen & L. Kubiak-Martens (BIAX Consult)

veenmos

(hoog)veenmilieus

DE LIEREMAN VANAF DE LATE MIDDELEEUWEN

500 CAL BP

TURFWINNING IN DE LIEREMAN

... DUS DAAR IS AL DAT VEEN GEBLEVEN...

© alle: Heemkundekring Schijndel

alleen veen in
restgeulen en
onder infrastructuur!

DE RECONSTRUCTIES GEPUBLICEERD..

VOOR IEDEREEN TE ZIEN!

Contents lists available at ScienceDirect

Review of Palaeobotany and Palynology

journal homepage: www.elsevier.com/locate/revpalbo

Holocene vegetation dynamics in the Campine coversand area (Liereman, N Belgium) in relation to its human occupation

Frederike Verbruggen ^{a,*}, Ignace Bourgeois ^b, Frédéric Cruz ^c, Mathieu Boudin ^d, Philippe Crombé ^e

^a BIAX Consult, Symon Spiersweg 7-D2, 1506 RZ Zaandam, the Netherlands
^b Province of Antwerp, Heritage Service, Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerp, Belgium
^c Ghent Archaeological Team (GATE), Dorpsstraat 73, 8450 Bredene, Belgium

Late Glacial and Holocene vegetation history inferred from peat sequences in the Liereman depression (prov. of Antwerp, BE)

Frederike VERBRUGGEN, Ignace BOURGEOIS, Frédéric CRUZ, Mathieu BOUDIN, Jan BASTIAENS & Philippe CROMBÉ

Notae Praehistoricae, 38

